

**ԲՄԿ ՊՈՒՀ ՀԱՅ-ՌՈՒՍԱԿԱՆ (ՍԼԱՎՈՆԱԿԱՆ)
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

Հաստատում եմ
Իրավունքի ինստիտուտի տնօրեն
Ս. Ա. Բարսեղյան
ԻՐԱՎՈՒՆԻՔԻ ԻՆՏԻՏՈՒՏ
ИНСТИТУТ ПРАВА
«04» հուլիսի 2025 թ.

Ինստիտուտ՝ Իրավունքի
Ամբիոն՝ Իրավունքի տեսության և Սահմանադրական իրավունքի

Հեղինակ(ներ)՝ Ի. Գ. Թ., ավագ դասախոս Խաչատրյան Մ. Ա.

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝

Մտավոր սեփականության
սահմանադրաիրավական հիմքերը

Մագիստրոսի կրթական ծրագիր՝ 042101.02.7 «Սահմանադրական իրավունք,
պետության և իրավունքի տեսություն»

Դասիչ մասնագիտություն՝ 042101.00.7 Իրավագիտություն

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

1. Ներածություն

Հայաստանի Հանրապետությունում մտավոր սեփականության իրավունքի սահմանադրականությունը խարսխված է սեփականության իրավունքի պաշտպանության հայեցակարգի վրա: «Մտավոր սեփականության սահմանադրաիրավական հիմքերը» դասընթացը մագիստրատուրայի ուսումնական ծրագրի մասնագիտական առարկաներից է: Դասընթացը նվիրված է մտավոր սեփականության (ՄՍ) պաշտպանության սահմանադրական երաշխիքների և օրենսդրական կարգավորումների վերլուծությանը ՀՀ-ում: Այն ուղղված է սեփականության իրավունքի առանձնահատուկ տեսակի՝ մտավոր գործունեության արդյունքների նկատմամբ իրավունքների սահմանադրական երաշխիքների և պաշտպանության մեխանիզմների ուսումնասիրմանը: Դասընթացն առանցքային տեղ է զբաղեցնում բարձրագույն իրավաբանական կրթության համակարգում՝ դիտարկելով ՄՍ-ն որպես սահմանադրական սեփականության իրավունքի բաղկացուցիչ մաս (ՀՀ Սահմանադրություն, հոդված 60) և ստեղծագործության ազատության դրսևորում (հոդված 43): Հայաստանը, լինելով Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի կողմ, ՄՍ իրավունքը դիտարկում է Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի լույսի ներքո, որը պաշտպանում է «յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի գույքից անարգել օգտվելու իրավունքը»: Ինչպես ՄԻԵԴ-ը, ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ևս առաջնորդվում է այն սկզբունքով, որ ՄՍ իրավունքը բացարձակ չէ. օրենսդիրը կարող է սահմանել սահմանափակումներ՝ ելնելով հանրային շահից, սակայն պահպանելով արդարացի հավասարակշռություն հեղինակի իրավունքների և հանրության՝ գիտության ու մշակույթի ձեռքբերումներից օգտվելու շահերի միջև:

Դասընթացի նպատակը և խնդիրները:

Նպատակը. Յուրացնել գիտելիքներ այն մասին, թե ինչպես են սահմանադրական նորմերը կարգավորում ու սահմանափակում ՄՍ օրենսդրությունը՝ ապահովելով հավասարակշռություն մասնավոր շահի և հանրային հասանելիության միջև:

Դասընթացի խնդիրները:

- Վերլուծել ՄՍ իրավունքի սահմանադրական հիմքերը՝ կապված սահմանադրական փոփոխությունների հետ:
- Ուսումնասիրել ՄՍ տեսական հիմնավորումները (բնական իրավունքի և խթանների տեսություններ):
- Բացահայտել ստեղծագործության ազատության և ՄՍ պաշտպանության փոխհարաբերակցությունը:

2.1. Կրթական վերջնարդյունքները: Դասընթացի հաջող ավարտին ուսանողը պետք է.

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

- **Իմանա.** ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված ՄՄ իրավունքի ծավալը և սահմանափակման հիմքերը, ՀՀ ոլորտային օրենսդրության կարգավորումները՝ սահմանադրականության համապատասխանության տեսանկյունից:
- **Կարողանա.** Իրավական հարցերի վերաբերյալ տալ մասնագիտական գնահատական՝ հաշվի առնելով օրենսդրության և պրակտիկայի զարգացումը:
- **Ունակ լինի.** Վեր հանել ՄՄ պաշտպանության սահմանադրաիրավական հիմնախնդիրները և առաջարկել լուծումներ:

2.2. Դասընթացի աշխատատարության բաշխումն ըստ ուսումնական աշխատանքի տեսակների (ակադեմիական ժամերով)

Դասընթացը ներառված է «Հիմնական մասնագիտական դասընթացների կրթաբլոկում» 4 ակադեմիական կրեդիտ (144 ակադեմիական ժամ) աշխատատարությամբ: Դասընթացը նախատեսվում է ուսումնասիրել 1 ուսումնական տարվա 1-ին կիսամյակում:

Ուսումնական աշխատանքների տեսակները	Ամբողջը, ակ. ժամ.	Բաշխում ըստ կիսամյակների					
		1 կիս	2	3	4	5	6
1	2	3	4	5	6	7	8
Ըստ կիսամյակի ընդհանուր դասընթացի ուսուցման ծանրաբեռնվածությունը	144	144					
Լսարանային պարապմունքներ:	34	34					
Դասախոսություններ	18	18					
Լաբորատոր աշխատանքներ							
Սեմինարներ	16	16					
Ինքնուրույն աշխատանք, այդ թվում՝ քննություններին նախապատրաստում	74	74					
Ամփոփիչ ստուգում (քննություն, ստուգարք)	քննություն	քննություն					

2.3. Առարկայի ծավալը՝ 144 ժամ, կրեդիտ՝ «4» ECTS:

2.4. Դասընթացի ծավալի բաշխում (ակադեմիական ժամերով) ըստ թեմաների և ուսումնական աշխատանքի տեսակների

Առարկայի բաժինները և թեմաները	Ընդամենը	Դասախոսություններ	Գործնական / սեմինար պարապմունքներ
-------------------------------	----------	-------------------	-----------------------------------

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

1	2=3+4	3	4
Թեմա 1. ՄՍ սահմանադրականացման հայեցակարգը	8	4	4
Թեմա 2. ՄՍ, ստեղծագործական և ձեռնարկատիրական ազատության փոխհարաբերակցությունը	4	2	2
Թեմա 3. ՄՍ պաշտպանությունը Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (ՄԻԵԿ) համակարգում	4	2	2
Թեմա 4. Արդյունաբերական սեփականության սահմանադրաիրավական ռեժիմը	6	4	2
Թեմա 5. ՄՍ վեճերի լուծման սահմանադրական կոուցակարգերը	4	2	2
Թեմա 6. Սահմանադրական սահմանափակումներ և բացառություններ	4	2	2
Թեմա 7. Համաչափության սկզբունքը ՄՍ վեճերում	4	2	2
Ընդամենը	34	18	16

3. Դասընթացի թեմաները և ծավալները:

Թեմա 1.

ՄՍ սահմանադրականացման հայեցակարգը

Այս թեման ուսումնասիրում է մտավոր սեփականության տրանսֆորմացիան զուտ մասնավոր իրավական ինստիտուտից դեպի սահմանադրական արժեք, որտեղ ՄՍ իրավունքները դիտարկվում են որպես հիմնարար մարդու իրավունքների անբաժանելի մաս: Այն վերլուծում է «իրավունքների սահմանադրականացման» գործընթացը, որի նպատակն է ապահովել շահերի արդարացի հավասարակշռություն հեղինակների և հանրության միջև՝ կիրառելով սահմանադրական արդարադատության գործիքակազմը:

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

Թեմա 2.

ՄՍ, ստեղծագործական և ձեռնարկատիրական ազատության փոխհարաբերակցությունը

Թեման կենտրոնանում է երեք հիմնարար ազատությունների բախման և համակցման վրա. ՄՍ պաշտպանությունը որպես սեփականության իրավունք (ԵՄ Խարտիայի 17-րդ հոդված), ստեղծագործելու ազատությունը և ձեռնարկատիրական գործունեության ազատությունը (Խարտիայի 16-րդ հոդված): Ուսումնասիրվում է, թե ինչպես են այս իրավունքները լրացնում կամ սահմանափակում միմյանց, հատկապես երբ ISP-ների տնտեսական շահերը բախվում են հեղինակային իրավունքի պաշտպանության անհրաժեշտության հետ:

Թեմա 3.

ՄՍ պաշտպանությունը Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (ՄԻԵԿ) համակարգում

Այս բաժնում քննարկվում է ՄԻԵԿ Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի կիրառելիությունը մտավոր սեփականության նկատմամբ՝ հիմնվելով ՄԻԵԴ նախադեպային պրակտիկայի վրա: Վերլուծվում են այնպիսի առանցքային գործեր, ինչպիսիք են Dima v. Romania-ն կամ Anheuser-Busch Inc. v. Portugal-ը, որոնք սահմանել են, որ ՄՍ օբյեկտները և նույնիսկ դրանց գրանցման հայտերը համարվում են պաշտպանության ենթակա «գույք»:

Թեմա 4.

Արդյունաբերական սեփականության սահմանադրաիրավական ռեժիմը

Թեման անդրադառնում է գյուտերի, ապրանքային նշանների և արդյունաբերական նմուշների առանձնահատուկ իրավական կարգավիճակին սահմանադրական նորմերի լույսի ներքո: Քննարկվում են արտոնագրային պարտադիր լիցենզիաների սահմանադրական հիմնավորումները, պետության միջամտության սահմանները տեխնոլոգիական սեփականության ոլորտում և այդ միջամտության համապատասխանությունը հանրային շահին:

Թեմա 5.

ՄՍ վեճերի լուծման սահմանադրական կուրցակարգերը

Այստեղ ուսումնասիրվում են դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցները և սահմանադրական արդարադատության դերը ՄՍ վեճերում, ներառյալ ISP-ների դեմ ուղղված արգելափակման հրամանների (injunctions) իրավաչափությունը: Թեման վերլուծում է, թե ինչպես պետք է դատարանները ապահովեն բոլոր կողմերի, այդ թվում՝ երրորդ անձանց (օգտատերերի) դատական պաշտպանության իրավունքը և իրավական որոշակիությունը:

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

Թեմա 6.

Սահմանադրական սահմանափակումներ և բացառություններ
Այս պարբերությունը նվիրված է ՄՍ իրավունքների ոչ բացարձակ բնույթին և այն պայմաններին, որոնց դեպքում պետությունը կարող է սահմանափակել այդ իրավունքները: Ուսումնասիրվում են ՄՍ բացառությունները (օրինակ՝ կրթական կամ գիտական նպատակներով օգտագործումը), որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդավարական հասարակությունում այլ հիմնարար իրավունքների, օրինակ՝ տեղեկատվության մատչելիության ապահովման համար:

Թեմա 7.

Համաչափության սկզբունքը ՄՍ վեճերում
Սա դասընթացի եզրափակիչ և առանցքային թեման է, որը դիտարկում է համաչափությունը որպես ՄՍ և այլ հիմնարար իրավունքների բախումը լուծելու գլխավոր գործիք: Հիմնվելով UPC Telekabel Wien գործի վրա՝ վերլուծվում է «համաչափության թեստը», որը պահանջում է, որ ձեռնարկված միջոցները լինեն նպատակին հասնելու համար պիտանի, անհրաժեշտ և չխաթարեն իրավունքի բուն էությունը (substance):

4. Գրականության ցանկ

Բարսեղյան Տ.Կ., Հովհաննիսյան Ա.Ա., Մտավոր սեփականության իրավունք: - Երևանի պետ. Համալս. – Եր.: «Ասողիկ» հրատ., 2012 – 304 էջ:

Ա. Հարությունյան, Մարդու իրավունքներ. Սահմանադրական վերլուծություն, Երևան, 2014:

Кравец И. А., Конституционализация интеллектуальной собственности: международные тренды и национальные решения, Журнал российского права, 2019.

Судариков С. А., Право интеллектуальной собственности, Учебник. — М.: Проспект, 2021.

Christophe Geiger, The Constitutional Dimension of Intellectual Property, Max Planck Institute for Innovation and Competition, 2016.

ECHR, Case of Anheuser-Busch Inc. v. Portugal (Application no. 73049/01) – Trademark applications as property.

WIPO, Intellectual Property and the Constitution, Research Paper, 2021.

Charter of Fundamental Rights of the European Union (Articles 16, 17(2), 52) – Essential for Topic 2 and 7.

ԲՄԿ ՊՈԻՆՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

Լրացուցիչ՝

Близнец И. А., Зенин И. А., Интеллектуальная собственность, Учебник под ред. И.А. Близнеца. — М.: Проспект, 2022.

Вайпан Г. В., Принцип пропорциональности в практике Конституционного Суда РФ, Вестник Московского университета, Серия 11: Право, 2015.

Войниканис Е. А., Право интеллектуальной собственности в цифровую эпоху: парадигма баланса интересов, М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2013.

Судариков С. А., Право интеллектуальной собственности, Учебник. — М.: Проспект, 2021.

Laurence Helfer, The New Innovation Frontier? Intellectual Property and the European Court of Human Rights, Harvard International Law Journal, Vol. 49, 2008.

Paul Goldstein & P. Bernt Hugenholtz, International Copyright: Principles, Law, and Practice, 4th Edition, Oxford University Press, 2019.

Abbe Brown, Intellectual Property and Human Rights: Is there a Place for Cohesion?, Edward Elgar Publishing, 2015.

CJEU Case C-314/12, UPC Telekabel Wien GmbH v Constantin Film Verleih GmbH (The leading case on ISP blocking and fundamental rights).

ECHR, Case of Anheuser-Busch Inc. v. Portugal (Application no. 73049/01) – Trademark applications as property.

WIPO, Intellectual Property and the Constitution, Research Paper, 2021.

Charter of Fundamental Rights of the European Union (Articles 16, 17(2), 52) – Essential for Topic 2 and 7.

բ) Նորմատիվ իրավական ակտեր

ՀՀ Սահմանադրություն (2015թ. փոփոխություններով) – Հատկապես 43 (ստեղծագործական ազատություն), հոդվածներ 60 (սեփականության իրավունք), 71, 73 (համաչափության սկզբունք), 75, 78, 79, 81:

ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք – 6-րդ բաժին (Մտավոր սեփականության իրավունք):

ՀՀ օրենքը «Եղինակային իրավունքի և հարակից իրավունքների մասին»:

ՀՀ օրենքը «Արտոնագրերի մասին»:

ԲՄԿ ՊՈԻՆՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

ՀՀ օրենքը «Ապրանքային նշանների մասին»:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանի որոշումները (ՍԴՈ-924, ՍԴՈ-1142 և այլն), որոնք վերաբերում են սեփականության իրավունքի սահմանափակումներին և իրավական որոշակիությանը:

գ) Ինտերնետային կայքեր

1. www.arlis.am
2. www.parliament.am:
3. www.concourt.am

5. Հարցեր և առաջադրանքներ ուսանողների ինքնուրույն աշխատանքի համար Հարցաշար

1. Մտավոր սեփականության (ՄՍ) հասկացությունը և դրասահմանադրաիրավական բնույթը:
2. ՄՍ իրավունքների «սահմանադրականացման» (Constitutionalization) էությունը և անհրաժեշտությունը:
3. ՀՀ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի (սեփականության իրավունք) կիրառելիությունը մտավոր գործունեության արդյունքների նկատմամբ:
4. Ստեղծագործելու ազատությունը որպես ՄՍ իրավունքների սահմանադրական հիմք:
5. Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի (ՄԻԵԿ) Թիվ 1 արձանագրության 1-ին հոդվածի դերը ՄՍ պաշտպանության հարցում:
6. Արդյո՞ք ապրանքային նշանի գրանցման հայտը համարվում է «գույք» ՄԻԵԴ նախադեպային իրավունքի իմաստով (Anheuser-Busch Inc. v. Portugal գործի վերլուծություն):
7. Շահերի հավասարակշռման սկզբունքը (Fair Balance) ՄՍ իրավունքների և հանրային շահի միջև:
8. ՄՍ իրավունքների և ձեռնարկատիրական գործունեության ազատության հարաբերակցությունը (ԵՄ Խարտիայի 16-րդ և 17-րդ հոդվածներ):
9. Ինտերնետ հասանելիության մատակարարների (ISP) պատասխանատվության սահմանադրական սահմանները թվային միջավայրում:
10. UPC Telekabel Wien գործի նշանակությունը ՄՍ իրավունքների պաշտպանության և տեղեկատվության ազատության համադրման հարցում:
11. Համաչափության սկզբունքի (Proportionality) կիրառման առանձնահատկությունները ՄՍ վեճերում:
12. «Իրավունքի բուն էության» (Substance of the right) չխաթարման պահանջը ՄՍ սահմանափակումների ժամանակ:

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

13. ՄՍ իրավունքների սահմանադրական սահմանափակումների հիմքերը և կարգը ՀՀ-ում:
14. Հեղինակային իրավունքի պաշտպանությունը թվային միջավայրում. ԵՄ 2001/29 հրահանգի սահմանադրական ասպեկտները:
15. Դատական պաշտպանության իրավունքի ապահովումը ISP-ների և օգտատերերի համար ՄՍ վեճերի ժամանակ:
16. Արդյունաբերական սեփականության (գյուտեր, օգտակար մոդելներ) սահմանադրաիրավական կարգավիճակի առանձնահատկությունները:
17. Պարտադիր լիցենզավորման ինստիտուտի սահմանադրականությունը որպես սեփականության իրավունքի սահմանափակում:
18. ՄՍ իրավունքների դերը ՀՀ տնտեսական կարգի սահմանադրական հիմունքներում:
19. Ինտելեկտուալ սեփականության և մարդու իրավունքների փոխազդեցության «հակամարտության» և «համագործակցության» տեսությունները:
20. Տեղեկատվություն ստանալու սահմանադրական իրավունքը որպես ՄՍ իրավունքի բացառությունների հիմք:
21. ՄՍ պաշտպանության միջազգային պայմանագրերի և ՀՀ Սահմանադրության հարաբերակցությունը:
22. Ապրանքային նշանների պաշտպանությունը որպես խոսքի ազատության (Freedom of expression) տեսակ. սահմանադրական վերլուծություն:
23. Սահմանադրական դատարանի դերը ՄՍ ոլորտի օրենսդրության համապատասխանության որոշման հարցում:
24. «Իրավունքի գերակայության» պարադիգմը ՄՍ իրավունքների իրացման գործընթացում:
25. Պետության պոզիտիվ պարտավորությունները ՄՍ իրավունքների պաշտպանության ապահովման գործում:
26. ՄՍ իրավունքների պաշտպանությունը և մրցակցության սահմանադրական երաշխիքները:
27. Հեղինակային իրավունքի «բարեխիղճ օգտագործման» (Fair Use) սկզբունքի սահմանադրաիրավական հիմնավորումները:
28. ՄՍ իրավունքների ժառանգման և փոխանցման սահմանադրական երաշխիքները:
29. Մարդու իրավունքների պաշտպանի (Օմբուդսմենի) իրավասությունները ՄՍ իրավունքների խախտումների դեպքում:
30. ՄՍ իրավունքների պաշտպանության արդյունավետության սկզբունքը (Effet utile) և դրա սահմանադրական սահմանները:

6. Ստուգումների անցկացման ձևը և գնահատման չափանիշները:

ԲՄԿ ՊՈՒՀ Հայ-ռուսական (Սլավոնական) համալսարան

Խմբային քննարկում. Նպատակը՝ մտքերի փոխանակում կոնկրետ առաջադրված տեսական հիմնախնդիրների վերաբերյալ:

Գնահատման չափանիշները՝ տեսական պատրաստվածություն, հղումներ հեղինակներին, սեփական կարծիքի հիմնավոր եւ տրամաբանական փաստարկվածություն, ակադեմիական ակտիվություն, գիտական էթիկայի պահպանման կարողություն:

Ելույթներ ըստ թեմայի. Նպատակը՝ թեմայի կամ հարցի խորացված ուսումնասիրում:

Գնահատման չափանիշները՝ պատասխանի տրամաբանական կառուցում, տեսական եւ կիրառական գիտելիքների համադրում, օրինակներ բերելու ունակություն, տեսակետների պատճառաբանվածություն:

Ստուգաթղթ. Նպատակը՝ ստուգել ուսանողների գիտելիքները և ելույթների վերլուծության ունակությունը ստացված գիտելիքների արդյունքում: